

“מגן וחץ”: חמאס המרוויח העיקרי

אודי דקל | 14 במאי, 2023 | גיליון 1723

סבב חילופי מהלומות נוסף בין ישראל לג'האד האסלאמי ברצועת עזה הסתיים בתיווך מצרי. ישראל שוב יזמה מערכה, תוך ניצול הזדמנות מבצעית לפגוע בבכירי הג'האד, בעודה מאפשרת לחמאס, השליט בפועל ברצועת עזה, להתחמק מאחריותו לנעשה שם. מבחינת ישראל, ברמה הצבאית נרשמה הצלחה מבצעית בהתקפה ובהגנה. אולם, ברמה המדינית ישראל אפשרה לחמאס לקבוע את כללי המשחק, להמשיך ליהנות מפירות ההסדרה עם ישראל ולצאת מחוזק מהסבב.

מבצע “מגן וחץ” לא היה שונה משני סבבי ההסלמה הקודמים – “עלות השחר” (אוגוסט 2022) ו-“חגורה שחורה” (נובמבר 2019) – שבמהלכם התמקדה ישראל במערכה מול הג'האד האסלאמי, שאינו השליט ברצועה; הפתיחה במהלכי פתיחה – סיכול ממוקד של מפקדי הארגון; התמודדה בשיגורי הרקטות לעורף הישראלי על ידי יירוטם ודיכויים; חתרה לסבב קצר כדי לשלוט בגבולות המערכה ולהימנע מגלישה לעימות ישיר עם חמאס. שלושה הסבבים היו מבצעי הרתעה, ללא תכלית מדינית. השפעתם של שני הקודמים, וסביר שכן תהיה גם השפעתו של מבצע “מגן וחץ”, קצרת טווח. במהלכם ובעקבותיהם לא נרשם כל ניסיון לשנות את המצב האסטרטגי-ביטחוני מול חמאס, שהוא האתגר הביטחוני העיקרי למדינת ישראל בזירה הפלסטינית.

תמיד מתקשה ישראל לסיים מערכות בזמן קצר ולתרגם הצלחה צבאית להישג מדיני. זאת משום שאינה מגדירה לעצמה מטרות מדיניות, למעט “שקט תמורת שקט”. התכלית האסטרטגית הושגה במהלך הפתיחה – סיכול ממוקד של שלושת בכירי הג'האד. ההמשך התמקד בהעמקת ההישג, תוך בקרת נזקים, ובניהול משא ומתן, באמצעות אש לשם הגעה להפסקת אש ותוך השארת חמאס מחוץ למערכה. לג'האד האסלאמי, שספג פגיעה קשה במהלך הפתיחה, לא נותרה אופציה למעט ניסיון לגבות מחיר מישראל ולחפש תמונת ניצחון, ובד בבד לנסות לגרור את חמאס להצטרף למערכה (ואולי בהמשך גם את חזבאללה). הארגון עצמו נטול אחריות לשלומם ולרווחתו של הציבור ברצועת עזה, חתר להאריך את משך המערכה, וכל זאת על מנת להמחיש את כוח ההיזק שלו – לא רק מול ישראל אלא גם מול חמאס.

הג'האד האסלאמי נעתר כעבור חמישה ימי לחימה לקבל את הנוסחה שהציעה מצרים להפסקת האש, כאשר הוברר שחמאס דבק בעקביות בעמדתו כי לא יצטרף למערכה. יתר על כן, מתרבים סימנים לכך שחמאס אף הורה לג'האד לסיימה עקב הסיכון הגדל כי יסתבך בעצמו

בלחימה. גם הספונסרים של הג'האד, חזבאללה ואיראן, השואפים לרתק את ישראל בהסלמה בגבולותיה ולכן רצו בהמשך המערכה, לא הראו סימן שהם מתכוונים לסייע לו ישירות. ככל שנמשכה המערכה, הג'האד האסלאמי המשיך לספוג אבדות – חיסולים על ידי ישראל של פעילים בכירים וכן הרס בתי פעילים ופגיעה בתשתיות כתוצאה מפעילות צה"ל ברצועה. מזכ"ל הג'האד, זיאד א-נח'אלה, סיכם את האירוע: "סבלנו מה שסבלנו בשביל שהעמדה תישאר מאוחדת, עוצמתית ויציבה." הוא הוסיף כי "הזרוע הצבאית שלנו הייתה חוד החנית של ההתנגדות." הוא הודה לכל מי שעמד לצד הארגון - איראן, חזבאללה, קטאר ומצרים – ולא במקרה הוא לא ציין את חמאס.

ההצעה המצרית להפסקת אש כוללת התחייבות ישראלית להפסקת תקיפות נגד אזרחים, הריסת בתים וגם פגיעה באנשים. אך אלו הבנות שברירות, שהמבחן הראשון לתוקף שלהן צפוי כבר השבוע - מצעד הדגלים שיתקיים בירושלים ב-18 מאי. שהרי, סביב סוגיית ירושלים קל יותר יחסית לחולל הסלמה, שבין היתר עלולה לבוא לידי ביטוי ב"איחוד זירות נגד ישראל" – בפרט רצועת עזה ויהודה ושומרון.

"גורם בכיר" (עלום שם) בישראל גרס כי במשך שנים עמד חמאס זקוף ברצועת עזה וסירב לאפשר לארגונים אחרים הפעילים באזור להכתיב לה מדיניות. אך לדבריו, הסבב האחרון לימד אודות חולשת חמאס שכן הג'האד האסלאמי, הממומן על ידי איראן, השתלט על סדר היום ברצועה. ואולם, בניגוד להערכה זו, חמאס לא נחלש, הוא תמך בשקט בג'האד, המהווה עבורו שלוח (פרוקסי), למד את תפיסת ואופן הפעלת יכולות צה"ל, מיצב עצמו כגורם אחראי, הדואג לתושבי הרצועה, ולא סיכן את הישגיו שעיקרם הם כניסת פועלים עזתיים לישראל, מעבר נרחב של סחורות לרצועה בשני הכיוונים, וזרימת הכסף מקטאר.

ישראל מבקשת רגיעה ביטחונית ממושכת על בסיס הרתעה צבאית, תוך התעלמות מבעיות היסוד שמקורן בהתחזקות חמאס, היותו הריבון ברצועת עזה והגורם הדומיננטי בזירה הפלסטינית. הג'האד האסלאמי מוגבל ביכולותיו, כפי שהסתבר שוב במערכה האחרונה, וההצלחה המבצעית נגדו אינה דומה לזו הצפויה במערכה מול חמאס. לכן קשה לקבוע האם שוקמה ההרתעה הישראלית, שנשחקה גם נוכח התהליכים הפנימיים בישראל. דווקא בהיבט זה, הלכידות הפנימית בישראל והובלת האירוע על ידי מערכת הביטחון הבהירה לאויבי ישראל כולם כי החברה הישראלית אינה מפוררת ומוחלשת. זאת ועוד, בסבב "מגן וחץ" הפגינה ישראל יכולות צבאיות-מודיעיניות מרשימות, הן בתקיפה והן בהגנה אווירית. אולם משום שלא הוגדר יעד מדיני, ההרתעה שלכאורה הושגה צפויה להתברר כחמקמקה. זאת, בין היתר, משום שמבחינת הג'האד האסלאמי, ניהול מספר ימי קרב מול הצבא הישראלי – עמידה איתנה מול צה"ל והפגנת יכולת לשגר מטחי רקטות לעומק ישראל – הן מהות "ההתנגדות".

לסיכום, ברקע נותרת בתוקף ההתמודדות המרכזית שבפני ישראל - מול חמאס. לישראל נוח להפריד בין חמאס לג'האד האסלאמי ולשחרר את חמאס מאחריותו לנעשה ברצועה, משום שאינה חפצה להיקלע למערכה רחבה מולו בעת הזאת. אלא שהותרת חמאס מחוץ ללחימה

אינה הישג אסטרטגי ישראל, כי בפועל הוא שוב קבע את כללי המשחק, הפעיל את שלוחו - הג'האד האסלאמי, החליט מתי תסתיים המערכה וקבע את עצימותה. המבצע מהווה נדבך נוסף בשינוי מאזן הכוחות בזירה הפלסטינית, בשעה שחמאס מתחזק ובהכרח הרשות הפלסטינית נחלשת ואף נפקדה לחלוטין מהמגעים לסיום המערכה. אגב כך, מסומן מנהיג חמאס ברצועת עזה, יחיא סינוואר, כגורם הפוליטי המרכזי במערכת הפלסטינית ליום שאחרי מחמוד עבאס.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט